

IX

Είπες τοῦ κάκου καρτερῶ
καὶ δὲ θὲ νᾶρθουν ἀπ' τὰ ξένα
τ' ἄφταστα τὰ νοσταλγημένα,
ὅσα λαχτάρησες, φτωγὴ
καρδιά, καὶ τόσα τόσα χρόνια
τὰ πρόσμενες μ' ἀπαντοχῇ,
ἄλλοι! — σὰ νᾶτανε ταγμένα
πρῶτο δὲν ἤθρανε καιρὸ
οὔτε καλόβολον ἀγέρα
κι ἄλλαξα· πίσω τὸ φτερό.

X

Κι ὅμως στὸ κάδρο τοῦ βραδιοῦ
σὰν εἶδες πάλι κ' ἱστορήθη
ἐχτὲς τὸ νιὸ τὸ παραμῦθι
τῆς Ἀνοιξης — κι ὅλοι μὲ μιὰ
ἐκραξαν οἱ κρυφοὶ βατράχοι
ἐκεῖ στὴν ἀκροποταμιά,
ἀπ' τ' ἀδειανὰ βουβά σου βύθη,
μὲ βεργολύγισμα φιδιοῦ,
δὲς πὺν τινάγεται μονάχη
ἢ ἀποθυμιά τοῦ τραγουδιοῦ.

Γ. ΦΤΕΡΗΣ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΜΕΓΑΙΡΑ

Μέρη ἀρκετὰ ἀφαιρέθηκαν, μαζὶ μὲ ἄλλα ὀλόκληρος ὁ πρόλογος, ἄλλα μέρη συντομεύθηκαν, ἢ συνέχεια διάφορων σκηνῶν ἀλλάχθηκε. Ἡ διασκευή ὅμως ἂν καὶ ἀρκετὰ ριζικὴ ἔγινε μὲ τέχνη, ἔμεινε πιστὴ στὴν ἐξέλιξη καὶ στὸ νόημα τοῦ ἔργου. Βέβαια σωστὴ δὲν εἶνε ποτὲ οὔτε ἡ παραμικρότερη ἀλλαγὴ. Κάθε ἔργο ἀνῆκει ἀπόλυτα σ' ὅποιον τὸ ἔπλασε, ὅπως τὸ ἔπλασε, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται σὲ κανένα νὰ τ' ἀγγίξει. Ἀπὸ στοιχειώδη σεβασμὸ στὸ συγγραφεὴ, καὶ γιατί κάθε διασκευή, ὅσο κι' ἂ δημιουργηθῇ μὲ ἀγάπη καὶ κατανόηση τοῦ ἔργου, ὅσο κι' ἂ νομίζει ὅτι διορθώνει, εἶνε ἀδύνατο κατὰ νὰ μὴ χαλάσει. Τὸ ἔργο βγῆκε ἐνιαῖο ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ ποιητῆ, ὁ ποιητὴς ἔδωσε σημασία, χαραχτήρα στὸ κάθε τι πὺν ἔγραψε.

Ἀλλὰ μερικὰ ἔργα, κ' ἰδιαιτέρα τὰ ἔργα τοῦ Σαῖξπηρ, εἶνε τόσο δύσκολο ν' ἀνεβασθοῦν στὴ σκηνή, ἀκόμα καὶ νὰ παιχθοῦν, πιστά, εἶνε κ' ὑπερβολικὰ μακρὰ, λίγο παλιωμένα γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, καὶ σύγχρονα εἶνε τόσο πλούσια, ὥστε ἴσως νὰ μὴν εἶνε ἐντελῶς ἀσυγχώρητη ἡ προσπάθεια νὰ συγχρονισθοῦν κάπως, χωρὶς βέβαια νὰ χάνουν τίποτε ἀπὸ τὸ ἰδιαιτέρὸ τους, νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τίς δυνατόεις τοῦ κάθε θεάτρου. Τὰ ἔργα τοῦ Σαῖξπηρ, ἀριστοτεχνικὰ, πρέπει νὰ παίζονται καὶ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ θέατρο καὶ γιὰ τὸ κοινό. Ἄν τὸ θέατρο δὲν εἶνε τέλειο ὥς μὴ παίζονται τέλεια, ἀρκεῖ ἡ Διεύθυνση τοῦ θεάτρου νὰ ἔχει συνείδηση γιὰ τίς

ἐλλείψεις τῆς. Ἀπὸ τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου δὲ ζητᾶ κανέναν τὸ τέλειο, μόνο μιὰ ἀδιάκοπη πρόοδος. Κ' ἡ διασκευή τῆς Μέγαιρας εἶταν ἁρμονικὴ.

Ἡ ἀφαίρεση π. χ. τοῦ προλόγου δὲν πείραζε. Ζωγραφίζει τὴν ἀπέραντη φαντασία τοῦ Σαῖξπηρ (ὁ Σαῖξπηρ δραματίζεται πλατιά καὶ βαθιά καὶ πάντοτε σωστὰ τὴ Ζωή, ἀλλ' ἴσως δὲν ἐμβαθύνει τὴν ἴδια του δημιουργία, τὴν ἐνότητα τὴ δίνει πολὺ περισσότερο τὸ δυνατό Ἐγὼ του πὺν συγκεντρώνει γύρω του τὴ Ζωὴ παρὰ ἢ θέλησὴ του) κατὰ ζωγραφίζει ὁ πρόλογος ἀλλ' εἶνε ἐντελῶς ξένος στὴν κύρια δράση. Εἶνε μάλιστα πολὺ περίεργος, σὰ μιὰ πλοκή πὺν θὰ τὴν εἶχε ἀρχίσει ὁ Σαῖξπηρ χωρὶς νὰ τὴν τελειώσει. Τὰ πρόσωπα τοῦ προλόγου ζωντανὰ ἐνεργοῦν καὶ προβλέπεται μιὰ ἐντιαφέρουσα ἐξέλιξη, ὅταν ἔξαφνα γίνονται θεατὲς μόνο τῆς Μέγαιρας πὺν παίζεται γι' αὐτὰ, χωρὶς καμιά σχέση μὲ τὴ δική τους ἱστορία. Ὑποθέτεται ὅτι παρακολουθοῦν στὸ βάθος τῆς σκηνῆς τὴ Μέγαιρα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ λάβουν πια κανένα μέρος στὴν παράσταση, οὔτε κἂν στὸ τέλος δὲ μιλοῦνε πια. Ἐξαφανίζονται. Ὁ πρόλογος εἶνε χαρακτηριστικὸς, μπορεῖ ὅμως εὐκολὰ νὰ παραλειφθεῖ.

Ἀλλ' ἐντελῶς ἀδικιολόγητη εἶταν ἡ ἀπόφαση τοῦ Σκηνοθέτη νὰ παίζει πάλι, ὅπως καὶ τὴ «Δωδέκατη Νύχτα», ὀλόκληρη τὴ Μέγαιρα ἐχτὸς ἀπὸ μιὰ σκηνὴ τῆς, μέσα σ' ἓνα σκηνικό. Ἡ συχνὴ ἀλλαγὴ σκηνοθεσίας εἶναι χαρακτηριστικὴ τοῦ Σαῖξπηρ κ' εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ἔργων του. Ἐχει ζωὴ τὸ περίγυρο, δὲν ἀλλάζεται αὐθαίρετα. Μένει ἐντελῶς ἀνεξήγητο πὺς γίνονται στὴ μέση μιᾶς διαβατικῆς πλατείας μερικὲς ἐντελῶς ἰδιαιτέρες οἰκογενειακὲς σκηνές. Τὰ δύο σκηνικά εἶσαν ὅχι πρωτότυπα ἀλλ' ὅπως ὅποτε ὁμορφα μὰ τί σημαίνει; Στὴν ἐποχὴ τοῦ Σαῖξπηρ τὰ ἔργα του παίζονταν χωρὶς καθόλου σκηνικά. Σὲ μιὰ πινακίδα ἔγραφαν. «Αἴθουσα-Δρόμος-Πλατεία» κ.λ.π. καὶ ὁ θεατὴς ἔβλεπε μὲ τὴ φαντασία του. Ὁ τρόπος ὅμως αὐτὸς τῆς παράστασης, ὅσο κι' ἂ φαίνεται ἀπλὸς, ὑπερβολικὰ παλιωμένος σήμερα, γιὰ νὰ μὴν εἶναι γελοῖος ἀπαιτεῖ ἓνα θέατρο μὲ ὀλόβαθη καλλιτεχνικὴ κ' ἐπιστημονικὰ φιλολογικὴ συνείδηση, μὲ ἐξαιρετικὸς ἡθοποιούς, ἓνα θέατρο μὲ ἐντελῶς νέο πρόγραμμα παραστάσεων, ριζοσπαστικό. Τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου καθόλου ριζοσπαστικὸ ὥς ἀρκεσθεῖ νὰ υπερνικήσει τίς τεχνικὲς δυσκολίες καὶ νὰ ἀλλάξει τίς σκηνοθεσίας ὅταν παίζει Σαῖξπηρ.

Κι ὥς προσέχει καὶ τίς μεταφράσεις του. Εἶναι ἀνυπόφορη ἡ ἀδιαφορία τοῦ θεάτρου τοῦ Ὁδείου γιὰ τὸ τόσο σημαντικὸ ζήτημα τῶν μεταφράσεων. Τὸ πῶς συχνὰ οὔτε κἂν ἀναφέρει στὸ πρόγραμμα, ὅπως ἀπαραίτητα πρέπει, τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστῆ. Ἀραγε ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν ἀξίζουν οἱ μεταφράσεις τότε πὺς τοιμὰ νὰ τίς παρουσιάζει; Ἡ δὴθεν ἔμμετρη μετάφραση τῆς Μέγαιρας - ἀνῶ-στου πάλι μεταφραστῆ - ἔσχιζε τ' αὐτιά σὰ μαχαιριές. Εἶταν ἄψυχη, ἀνέκφραστη, παρόμορη, σὲ γλώσσα μιχτὴ καὶ συχνὰ πρόστυχη, στὸν ἴδιο σχεδὸν στίχο ἀκούονταν ἢ «κεφαλὴ σου» καὶ ἢ «κούτρα σου», ἢ «νὰ πάρης τὰ βρεγμένα σου» χωρὶς οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς νὰ λέγονται κἂν στίς στιγμὲς ὅπου ἐπίτηδες μεταχειρίζεται πρόστυχες λέξεις ὁ Σαῖξπηρ.

Κρίμα νὰ μὴ διόρθωσε τὰ τέτοια τῆς λάθῃ ἢ διδασκαλία, γιατί χαινοῦσαν τὸ σύνολο τὸ ἄλλωστε πολὺ καλὸ, τὸ σύνολο πὺν ἂν κριθεῖ ἀπὸ τὸ παλὶ.

μο δὲν εἶταν πιά μόνον παράσταση σχολείου, ἀλλὰ θεάτρου, πού βέβαια οὔτε κἀν συγκρίνεται μ' αὐτό κανένα ἄλλο στήν Ἑλλάδα. Ἄν ἐξαιρεθοῦν ὁ κ. Σακελλαρίου (Ὁρτέσιος) καί ἰδιαίτερα ὁ κ. Συριόπουλος (Τρέμος)—νευρικότερος μὲ περισσότερες ἀπαιτήσεις φαίνονταν περισσότερο—πού δὲν εἶσαν μόνον ψεύτικοι, ἀλλὰ πού δὲν κατάλαβαν κἀν ὅτι ὅσο κι' ἂν εἶσαν ἐξαιρετικά ξελεπτισμένοι οἱ ἀριστοκράτες τῆς ἐποχῆς τοῦ Σαίξπηρ δὲν ἔπρεπε καί νὰ παρουσιαστοῦν σὰ χωριάτες, καί καθόλου ἄγγλοι, ὁ κ. Βρασιβανόπουλος (Δάσκαλος) πού γιὰ τὴν ὥρα τοῦλάχιστο δὲ δείχνει κανένα τάλαντο γιὰ θέατρο κι' ἀδικεῖται κι' ἀπὸ τὴν πολὺ ἀντιπαθητικὴ φωνή του, ἂν ἐξαιρεθεῖ κι' ὁ κ. Ροντήρης πού ἂν καί κάπως λιγότερα λιγωμένος ἀπὸ τὸ συνηθισμένο του ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ ἄνοστος, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἡθοιοί, κι' ὄχι μόνον οἱ πρωταγωνιστές, ἔπαιξαν ἁρμονικά, σχεδὸν δημιουργικά.

Καί οἱ πῶς μικροὶ ρόλοι, οἱ σημαντικοὶ στὸν Σαίξπηρ γιατί ἂν καί δὲν ἐκτυλίσσονται—τὴν ἐξέλιξη τῇ δίνει μόνον σπᾶ κύρια πρόσωπα—ζωγραφίζουν τύπους, ζωγραφίζουν τὸ σύνολο τῆς ζωῆς, τὴν ἐξωτερικὴ κίνησι τῆς κύριας δράσης, καί οἱ πῶς μικροὶ ρόλοι, ἀκόμα καί τῶν ὑπηρετῶν παίχθηκαν σωστά καί μὲ ἐμπνευση. Δυστυχῶς δὲν εἶναι δυνατό νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος γιὰ τὸν καθένα χωριστά. Δὲν πρέπει ὅμως κι' ἀπαρατήρητη νὰ μείνῃ μιὰ ἐξαιρετικὴ πρώτη ἐμφάνισι τοῦ κ. Τασσοπούλου (Βιονδέλλος). Ὁ ρόλος του εἶταν ἐντελῶς μικρός, εἶχε δυστυχῶς κι' ἀρκετὰ συντομευθεῖ, καὶ διηγήθηκε μόνον ἀλλὰ τὸ διηγήθηκε τόσο ζωντανά, τόσο ἐκφραστικά, καί οἱ κινήσεις του, οἱ στάσεις του, εἶσαν τόσο ἀπλές κι' ἁρμονικές, ὥστε ἔδωσε ἄπειρες ἐλπίδες γιὰ τὴν ἐξέλιξί του.

Ὁ κ. Βιράλης (Τράνιος) ἔπαιξε μὲ πολὺ κέφι, κέφι διαχυτικὸ ἀλλὰ καθόλου πρόστυχο. Ὁ κ. Παπαχρήστος (Βατίστας) εἶταν ὅπως εἶναι πάντοτε ἐντελῶς correct. Τίποτε ἄλλο. Δὲν εἶναι δυνατό ποτὲ τίποτε ἰδιαίτερο νὰ τοῦ κατηγορηθεῖ, ἀλλὰ τοῦ λείπει κάποια πνοή, κάποια ἐντονὴ δημιουργικότητα, μένει πάντοτε λίγο ψυχρός. Ὁ κ. Παντόπουλος (Γρούμιος, ξετυλίγεται σὲ πολὺ καλὸ κωμικό. Δὲν εἶναι ἐξαιρετικά λεπτὸς, δὲ θὰ εἶναι ποτὲ ψυχολόγος κωμικός ὅπως ὁ κ. Κοντογιάννης, ἀλλὰ δὲν τὸν παρασέρνει καμιά ὑπερβολή καί μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ πολὺ καλλιτεχνικά ρόλους καθαρὰ ἀστείους. Ἡ δ. Μπατιστάτου στὸν πρῶτο μεγάλο ρόλο ὅπου ἐμφανίσθηκε δὲν εἶχε φυσικὰ ἀκόμα ὅλη τὴν ἀπαραίτητη πείρα καί εὐκολία στὴ σκηνή, φανέρωσε κάποια ἀδεξιότητα, πού δὲν πείραζε ὅμως καί πολὺ στὸν ρόλο τῆς Βιάγκας, τοῦ εὐγενικοῦ κοριτσιοῦ. Κ' εἶχε στιγμές, κάποιες κινήσεις ἀληθινὰ χαριτωμένες, πολὺ ζωντανές, ἀληθινὰ δημιουργικές. Καί τὸ ἐλάχιστον τῆς προφορᾶς τῆς, θὰ τὸ εἶχε προσέξει φαίνεται, ἀκούονταν ὅπως ὅποτε λιγότερο.

Σεχωριστὰ ἀξίζει νὰ θαυμάσθω οἱ ἄλματικές πρόοδοι τοῦ κ. Δεστούνης καί τῆς δ. Κοτσάλη. Ἡ δ. Κοτσάλη στὸν ἀρκετὰ δύσκολο ρόλο τῆς «Μέγαιρας» καί πού δίνει εὐκαιρία σὲ ὑπερβολές, ἔπαιξε μὲ τέλειο μέτρο, κατόρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ κάθε τῆς νευρικὸ τίλ πού δὲν ἀναφάνηκε οὔτε στὶς πῶς ὑστερικές ἐκρήξεις θυμοῦ τῆς Μέγαιρας. Τῆς παρουσίασε καλλιτεχνικά καί ψυχολογικά, εἰσάγωγες καί παρουσιάσε ὅλη τὴ βαθμιαία ἐξέλιξη καί πάλι μέσα στὴν ψυχὴ τῆς Μέγαιρας, κατὰ τὴν ἀνάγκη.

Ὅ,τι μόνον ὑποδειχνύει ὁ Σαίξπηρ. Ὑποτάσσεται σιγά ἡ Μέγαιρα, ἐπαναστατεῖ ἀκόμα ὀλοένα, ὀλοένα πῶς ἀδύναμα, ὥς πού στὸ τέλος δαμάζεται ἐντελῶς.

Ἡ δ. Κοτσάλη ξαναβρῆκε τὸν ἑαυτὸ τῆς, ὡς τὸν ἀναπτύξει τώρα γιὰ νὰ γίνῃ πολὺ δυνατὴ δραματικὴ ἡθοποιός.

Ὁ κ. Δεστούνης ἀνάλυσε καί χρωμάτισε πολὺ λεπτὰ τὴ δύναμη, τὴ θέληση καί τὴν τρυφερότητα τοῦ Πετρούκιου. ἔπαιξε πολὺ φυσικά, πολὺ ζωντανά, πολὺ δημιουργικά· τοῦ λείπει μόνον ἀκόμα, ἂν καί τὴν ἀποχτᾷ ὀλοένα, κάποια ἀπαραίτητη ἐξωτερικὴ εὐγένεια.

Τὸ κρίμα τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου νὰ μὴ διαλέγῃ πάντα μὲ σκέψη τὰ κομμάτια του. Οἱ ἡθοιοὶ δὲν τοῦ λείπουν καί θὰ μπορούσε νὰ δίνει μόνον παραστάσεις καλλιτεχνικές, ἂν ὄχι ἀκόμα ἀπόλυτα, τουλάχιστο σχετικὰ. Τὸ κρίμα ἀκόμα—σ' αὐτὸ ὅμως δὲ φταίει—σχεδὸν ὅλοι οἱ ἡθοιοὶ του νὰ ἔχουν τάλαντο κωμικό. Μετὰ τὴν τόση ὀδυνηρὴ καί ἀναπληρωτὴ ἀπώλεια τοῦ κ. Τσιτσιλιάνου, πού ἡ δημιουργία του τοῦ Ἀλφρεδ στὸ μικρὸ Εὐόλοφ ἀλησμόνητη θὰ μείνῃ, εἶναι μάλιστα ζήτημα ἂν τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου μπορεῖ νὰ ἀνεβάσῃ σήμερα ἓνα δράμα. Οὔτε ὁ κ. Δεστούνης οὔτε ὁ κ. Παπαχρήστος μποροῦν νὰ παίξουν ρόλους jeune premier καί λείπουν ἐντελῶς οἱ δεῦτεροι δραματικοὶ ρόλοι. Ἱεραρχίες βέβαια στὴ φιλολογικὴ δημιουργία δὲν ὑπάρχουν, οἱ φιλολογικὲς ὅμως κωμωδίες εἶναι σχετικὰ λίγες, καί τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου θὰ ἔπρεπε νὰ μπορούσε νὰ παρουσιάσῃ ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ξένης καί ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Μ' ὅλη τὴ μεγάλη τους ἀξία, τὸν πλοῦτο ζωῆς καί χαραχτήρα τους, οἱ κωμωδίες τοῦ Σαίξπηρ εἶναι κάπως παλιωμένες, μονότονες, κι' ἂν ἡ παράστασή τους ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἐνδιαφέρει ἐξαιρετικά, δὲν ὑπάρχει καί λόγος νὰ ἀποτελοῦν αὐτὲς τὸν μόνον πυρῆνα μιᾶς ὁλόκληρης περιόδου παραστάσεων ἐνὸς θεάτρου μὲ πλατύτερο σκοπὸ.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

ΤΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ

Ἀνοῖξαν τὰ τριαντάφυλλα κόκκινα μιὰν αὐγὴ,
Κι' εἶδαν τὸ ροδοχάραμα, τὸν ἥλιο ὥραια νὰ βγῇ,
Ἀγνάντεψαν τὸν οὐρανὸ μὲ μάτια ἐρωτικά
Κι' ἀκούσαν τὰ λαλήματα τῶν ἀηδονῶν γλυκά.
Ἐνα κορίτσι διάβηκε σιμὰ τους τρυφερό...
Κι' εἶδαν τὸ ἱλιοβασίλεμα ν' ἀνάψῃ φλογερὸ
Τ' ἄστρα νὰ λάμπουνε ψηλὰ στή σκοτεινὴ νυχτιά
Καί κλείσαν τὰ μάτια τους καί δὲν τ' ἀνοῖξαν πιά.

ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Ἐμέριασαν τὰ σύννεφα, στοῦ Μάρτη τὴ λιακάδα,
γέμισε ὁ ἀέρας μυρωδιές, κ' ἡ γῆς μὲ πρασινάδα.
Ἡ ἀνοιξὴ γεννήθηκε μ' ἀπέλα τῆς τῆς κάλλη,
γονάτισα στὸ μενεξὲ μὲ τὸ σκυφτὸ κεφάλι.

★ ★ ★

Ἀργὰ περνᾷ ἡ μέρα μου μὲ λύπη φορτωμένη
κι' ὁ Πόνος πῶρα Βασιλιάς, στὰ ὀλόστεγνά μου χεῖλη
μὰ κ' ἡ θλίψή μου καρδιά, παντοτεινὰ κροσσώνει,
μιὰν ἀνθημένη ἀνελιά, σ' ἓνα γαλάζιο δαδί.